

INNOVATIVE WORLD
Ilmiy tadqiqotlar markazi

INNOVATION TALABALAR AXBOROTNOMASI

 <https://innoworld.net>

 +998335668868

////////

ILMIY JURNAL

////////

ICJ JOURNALS
MASTER LIST

ISSN

INTERNATIONAL
JOURNAL
OF
SCIENCE
AND
TECHNOLOGY
INTERNATIONAL CENTER

doi

zenodo

OpenAIRE

Academic
Resource
Index
ResearchBib

Google Scholar

open access.nl

INNOVATION TALABALAR AXBOROTNOMASI

2-JILD, 3-TO'PLAM
2025

Jurnal quyidagi xalqaro bazalarda indekslanadi:

Google Scholar digital object
identifier

ResearchGate

zenodo

ADVANCED SCIENCE INDEX

OpenAIRE

Academic
Resource
Index
ResearchBib

Directory of Research Journals Indexing

Ilmiy jurnalning rasmiy sayti:

www.innoworld.net

O'ZBEKISTON-2025

FARG'ONA VILOYATINING TARIXIY OBIDALARI

N.A.Sharipova

Qo'qon universiteti dotsenti

nar.kokand@gmail.com

Erkinjonova M

Qo'qon universiteti tarix yo'nalishi talabasi

Annotasiya. Mazkur maqolada Farg'ona viloyatining shakllanishi, qadimiy ziyoratgohlari va muqaddas qadamjolarining tarixi, ularning xalq hayotidagi o'rni hamda ma'naviy tarbiyaviy ahamiyati yoritiladi. Shuningdek, viloyatda joylashgan eng mashhur ziyoratgohlar, ularning ziyoratchilar uchun ahamiyati va diniy turistik rivojlanishdagi roli haqida yoritiladi

Tayanch so'zlar: madaniy, ob'ekt, meros, madrasa, ziyoratgoh, qadamjo, qaror, ta'mirlash

Kirish

Mamlakatimizda madaniy meros ob'ektlarini muhofaza qilish, asrab-avaylash va ularni o'z holicha kelajak avlodlarga yetkazish borasida qator ishlar amalga oshirilmoqda. Sohaning huquqiy asoslari mustahkamlanib, olib borilayotgan amaliy ishlar izchilligini ta'minlashga qaratilgan me'yoriy-huquqiy hujjatlar qabul qilinyapti.

Jumladan, 2021 yil 19 iyunda O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasi Turizm va sport vazirligi huzuridagi Madaniy meros agentligi faoliyatini tashkil etish hamda sohani innovatsion rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarori qabul qilinib, bir qator vazifalar belgilab berildi.

Farg'ona vodiysi O'rta Osiyoning eng qadimgi va madaniy jihatdan rivojlangan hududlaridan biridir. Qadimda bu diyor o'zining tabiiy go'zalligi, serhosil erlari, boy tarixi, qadimiy madaniyati va eng asosiysi-muqaddas ziyoratgohlari bilan ham mashhur bo'lgan. Farg'ona viloyatining deyarli har bir tumanida tarixiy va diniy ahamiyatga ega qadamjolar mavjud bo'lib, ular asrlar davomida xalq e'tiqodi va ma'naviy hayotining ajralmas qismiga aylangan.[6]

Tadqiqotchilarning aniqlashicha hozirgi kunda Farg'ona viloyatida taxminan 88-90 ta muqaddas qadamjo va ziyoratgohlar mavjud. Bu maskanlarning aksariyati qadimiy davrlardan buyon xalq orasida hurmat bilan tilga olinadi. Ular orasida eng mashhurlari bilan tanishtirib o'tamiz.

Mamlakatimizda "Shohimardon", "Sheri Xudo" nomlari bilan sharaflangan Hazrat Ali ibn Abu Tolib karramallohu vajhahuga nisbat berilgan joylar uchraydi. Hazrati Ali Shohimardon ziyoratgohi – Farg'ona tumanidagi Yordon mahallasida joylashgan bo'lib, xalq orasida "Shohimardon" nomi bilan mashhurdir. Shohimardon atamasining kelib chiqishi ham mardlar shohi, to'rtinchi xalifa hazrati Ali nomi bilan bog'lanadi. Mahalliy afsonalarga ko'ra, hazrati Ali tez-tez Shohimardonga kelganlar va shu yerga dafn etilganlar. Hazrati Alining qabri to'rt tomoni tog' bilan o'ralgan, ikki daryo tutashgan joyda

joylashgan emish. Lekin bu afsonalar ilmiy jihatdan isbotlanmagan. Lekin shunga qaramay, bu joy nafaqat O'zbekiston, balki qo'shni davlatlardan ham ko'plab ziyoratchilarni jalb qiladi [5].

Farg'onaning katta va qadimiy shaharlaridan biri Marg'ilonda ham bir qator tarixiy obidalar mavjud. Jumladan, 2000-yilda qadimiy shaharda Burhoniddin al-Marg'inoniy majmuasi qurilib, katta tantanalar bilan ochildi. Bu yerda Sayyid Ahmadxonxo'ja madrasasi ham mavjud bo'lib, uning qurilishi 1907-yilda boshlanib, 1909-yilda noma'lum me'mor tomonidan bitkazilgan. Madrasa 18 ta hujra va 2 ta ayvonli masjiddan iborat.

Marg'ilondagi Pir Siddiq majmuasi "Kaptar maqbarasi" nomi bilan ham tanilgan, tarix va mahalliy afsonalar bilan o'ralgan muqaddas ma'naviy maskan hisoblanadi. XVIII asrda qurilgan bu maqbara Farg'ona vodiysida bir qator zilzilalardan omon qolgan kam sonli obidalaridan biridir.

Afsonaga ko'ra, Pir Siddiq majusiylardan g'orda yashiringanida, kaptarlar g'or yonida uya qurishga qaror qilib, uning eshigini muhrlagan. Ta'qibchilar g'orga yetib borib, barcha kaptarlarning o'z inlarida xotirjam o'tirganini ko'rgach, Pir Siddiqning ichkariga yashirinishi mumkin emas, aks holda ularni bezovta qilishadi, degan qarorga kelishdi. Butparastlar ketishadi va kaptarlar avliyoni qutqarib qolishgan deb hisoblanadi.

Buxoro amiri Subhonqulixon (1680-1702) tomonidan Marg'ilondagi Pir Siddiq mozoriga berilgan vaqfnomada bu ziyoratgohga Movarounnahrda "Chahoryorlar" deb atalgan to'rt xalifadan birinchisi Abu Bakr Siddiq (572-634) ning avlodi dafn etilgan, degan ma'lumotlar keltirilgan. Yozma hujjatlarda Hazrat Pir Siddiq nomi bilan qayd etilgan. Vaqtlar o'tishi bilan uning atrofida masjid, minora, maqbarali hovli, darvozaxona hamda kaptarxonadan iborat arxitektura kompleksi paydo bo'lgan. Shu sababli u xalq orasida "Kaptarxona", "Kaptarli mozor" deb ham ataladi[5].

Manbalarning guvohlik berishicha, maqbara to'g'ri burchak shaklda bo'lib (11.8x11m), peshtoq ravoqli, sag'anali to'rt burchak xona bilan uyg'unlik hosil qiladi. Maqbara ichida ikkita, uzunligi 5 metrli qabrlar mavjud. Rivoyatlarga ko'ra, bu ziyoratgohga Hazrati Abu Bakr Siddiqning avlodlari, ya'ni jiyanlari Shojalil va Poshshobibi dafn etilgan.

Majmuadagi kaptarxona binosi masjid binosi bilan deyarli bir vaqtda, ya'ni XIX asrning ikkinchi yarmida qurilgan. Masjid binosi oldida joylashgan minora esa, 1920 yilda qurilgan. Bu haqda kirish eshigining tepasiga g'ishtdan terilgan yozuv-sana dalolat beradi. Shu yerlik aholi hamda arxitektor V.L.Voroninaning "Farg'ona viloyati xalq me'morchiligi" asaridagi ma'lumotlarga ko'ra, minora marg'ilonlik Usta Kichik degan shaxs tomonidan qurilgan.

Burhoniddin al-Marg'inoniyning chillaxonasi ham aynan shu yerda bo'lganligi haqida ham turli qarashlar bor. Ma'lumotlarga ko'ra, buyuk alloma Abu Bakr Siddiq avlodlaridan bo'lgan. Shu sababdan ham ul zot Pur Siddiq mozoriga, ya'ni ajdodlari dafn etilgan mozorga ziyorat uchun tez-tez kelib

turgan. Olimlarning ta’kidlashicha, uning aynan bu mozorga bo’lgan ixlosi shu yerda keyinchalik chilla tutganligiga sabab bo’lgan bo’lsa kerak[3].

Ulug’mozor ziyoratgohi Marg’ilon shahrining Mashat mahallasida joylashgan. Xalq orasida “Mashat mozor”, “Chaqqa mozor” nomi bilan mashhur. Etnograf olim A.Ch.Pisarchikning ta’kidlashicha, bu yer eng qadimiy mozor hisoblanadi. Ma’lumotlarga ko’ra, bu yerga Imom Abdulaziz ibn Abdurazzoq ibn Nasr ibn Ja’far ibn Sulaymon ibn Sukkon al-Marg’inoniy dafn etilgan. U juda ham mashhur olim bo’lgan, ko’plab ma’rifatli insonlarni tarbiyalagan. Xo’ja Ma’oz ibn Jabal ziyoratgohi XVIII asrga oid tarixiy yodgorlik hisoblanadi. Yodgorlik Muhammad payg’ambarning xizmatida bo’lgan arab sarkardasi Mag’iz ibn Jabal nomi bilan bog’liq. Uning janubiy tomonidan “Mo’yi Muborak” ziyoratxonasi bor. Naqshlarining soddaligi, shakllarning bejrimligi va mutanosib ekanligi ushbu inshoot mahalliy me’morchilik an’analari rivojlangan XVIII asr boshida qurilgan degan xulosaga asos bo’ladi.

“Kirgil mozor” ziyoratgohi Marg’ilon shahriga janubiy tomondan kirishda shu nom bilan ataluvchi mahallada joylashgan. Ikkinchi nomi “Kirg’il mozor”. Naql qilishlaricha, bundan tahminan ikki yuz yil muqaddam yashab o’tgan Kirg’il ota yoki “Mushukni tiriltirgan to’ram” nomi bilan mashhur bo’lgan Hazrat Ubaydullo ibn Abdulloh hojaga atab qurilgan maqbaradir. Xalq orasida bu ziyoratgoh haqida ham turli rivoyatlar tarqalgan. Ziyoratgoh 1933-yilda qurilgan. milliy uslubda qurilgan maqbara, chillaxona, ayvonlardan iborat. O’zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi qarori bilan 2019-yilning 4-oktyabrida Moddiy madaniy merosning ko’chmas mulk obyektlari milliy ro’yxatiga kiritilgan[7]

Xalq og’zida Kirgil ota ziyoratgohi deb atalishiga oid rivoyatlar ham mavjud: Kunlardan bir kuni hazrat Ubaydullo Xo’ja Eshon masjidda va’z aytib turgan mahali uning muridlaridan biri kelib „Hazratimning va’zlarini eshitishga kech qolibman“, deb tashqarida qolib kirishga jur’at qilolmay turgan bir paytda uning holati Ubaydullo Xo’ja Eshonga ayon bo’ladi: „Kirgil so’fi“, deya xitob qiladi ustoz. [Masjiddagilar](#) hazrat bu so’zlarni kimga aytdi ekan deb taajjubga tushganlarida eshik ochilib, boyagi so’fi kirib keladi. Shu tarzda Ubaydullo Xo’ja Eshonni „Kirgil ota“ deb atashgan ekan. Boshqa bir rivoyatda keltirilishicha, [Farg’ona vodiysi](#) hududiga [qalmoqlar](#) bosqin qilib, hozirgi Qirguli hududiga yetib kelganlarida bunday dahshatli baloni yo’q qilishni aholi Hazrat Ubaydullo Xo’ja Eshondan iltimos qiladi. „Avliyolar xudomas lekin Xudo ulardan judo emas“, deganlaridek Hazrat Ubaydullo Xo’ja Eshon erta tongda Xudodan yurtga kelgan baloni tezroq daf qilishni so’rab: „Xudoyim, bu dushmanni o’zing qaytar! Iloyo bitta qolmay qirilib ketsin“, deya duo qilgach, dushman o’z-o’zidan qirilib ketgan ekan. Shundan so’ng bu nom „Qirg’il“ yoxud keyinchalik „Qirguli“ deb yuritilgan[4].

Farg’onaning go’zal shahri Qo’qonda joylashgan Xudoyorxon saroyi me’morchilikning ajoyib durdonasi, mahalliy hunarmandchilik namunasi va Qo’qon xonligining ulug’vorligidan dalolatdir. 1871-yilda xonlikning so’nggi

hukmdori Xudoyorxon tomonidan qurilgan saroy uning boyligi va qudratini aks ettiradigan tarzda loyihalashtirilgan. «Qo‘qon durdonasi» nomi bilan mashhur bo‘lgan saroy dastlab 113 ta xonadan iborat bo‘lib, to‘rt akr maydonni egallagan bo‘lsa, bugungi kunda unda atigi 19 ta xona qolgan.[2, 26]

Saroy murakkab koshinlar, yorqin naqshlar va an‘naviy islomiy geometrik naqshlar bilan bezatilgan. Tashrif buyuruvchilar hozirda Qo‘qon o‘lkashunoslik muzeyi bo‘lgan Xudoyorxon saroyiga tashrif buyurishlari mumkin. Unda mintaqa tarixi va madaniyati haqida tasavvur beruvchi xonlik va uning tashqarisidagi artefaktlar taqdim etilgan.[1,26]

Chorsu maydonida joylashgan Qo‘qon Jomiy masjidi XIX asr boshlarida, Umarxon davrida qurilgan. Qo‘qon xonligi davrida u juma namozi uchun asosiy masjid vazifasini bajargan bo‘lsa, bugungi kunda Farg‘ona vodiysidagi eng yirik masjidlardan biri hisoblanadi. Masjidning minglab namozxonlarni sig‘dira oladigan keng hovlisi mahalliy hunarmandlarning mahoratini namoyish etuvchi mohirlik bilan o‘yilgan va bo‘yalgan 98 ta yog‘och ustunlar bilan o‘ralgan.

Masjidning o‘ziga xos xususiyati uning 22 metrli ulkan minorasi va gumbazli namozxonasidir, u rang-barang plitkalar va islomiy naqshlar bilan bezatilgan. Bugungi kunda Jomiy masjidida hududning diniy va madaniy merosi bilan tanishish mumkin bo‘lgan kichik muzey mavjud.

Bu nafaqat muzey, balki yashil hovli va bog‘larning osoyishtaligidan bahramand bo‘lish uchun Qo‘qonda tashrif buyuradigan yana bir mashhur joy.

Xulosa. Bu ziyoratgohlar nafaqat diniy e‘tiqod uchun, balki turizm, ma‘naviy tarbiya va madaniy merosni saqlash nuqtai nazaridan ham katta ahamiyatga ega. Har yili minglab odamlar bu muqaddas maskanlarga tashrif buyurib, duo qiladi, niyat qiladi va tarix bilan tanishadi. Ziyoratgohlar yosh avlodni ajdodlarga hurmat, vatanparvarlik, sabr-toqat va insoniylik ruhida tarbiyalaydi

Farg‘ona viloyatining ziyoratgohlari xalqimizning diniy, ma‘naviy va madaniy tarixining ajralmas qismidir. Ular asrlar davomida e‘tiqod, sabr, sadoqat, insonparvarlik va birlik ramzi sifatida saqlanib kelmoqda. Bu maskanlarni asrab avaylash, ularning tarixini o‘rganish va yosh avlodga etkazish – milliy o‘zligimizni saqlashning eng muhim omillaridan biridir. Farg‘ona ziyoratgohlari bugungi kunda ham xalqning ruhiy hayotida beqiyos o‘rin egallaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Dadaboyev Ya. Hudoyorxon o‘rdasi. – Namangan, 2016. – 26 bet.
2. ISTORIYA KOKANDA¹.-Ташкент. Фан, 1984. – 26 стр
3. [Oyina](#)
4. [Madaniy meros va tarixiy joylar - Fergana Valley CTN](#)
5. [Farg‘onadagi tarixiy yodgorlikda noqonuniy qazishma ishlari olib borildi \(foto\)](#)
6. [Tarix va madaniyat](#)